

JAARVERSLAG 2017

RAAD VOOR HET OPENBAAR BESTUUR

Ontwerp huisstijl: Studio Tint
Vormgeving: Xerox OBT, Den Haag
© mei 2018 Raad voor het Openbaar Bestuur
ISBN 978 90 5991 110 9

Inhoud

Ter inleiding. De democratie, het openbaar bestuur en de Raad in 2017	4
I Publicaties	9
II Activiteiten	12
III Presentaties, lezingen en publicaties van raadsleden	14
IV Communicatie	16
V Samenstelling Raad voor het Openbaar Bestuur	18
VI Het secretariaat	20
VII Financieel overzicht	21
Bijlage I Werkprogramma 2017	22
Bijlage II Activiteiten en publicaties staf	26

Ter inleiding

De democratie, het openbaar bestuur en de Raad in 2017

Vanuit het perspectief van de democratie en het openbaar bestuur, de thema's waarover de Raad voor het Openbaar Bestuur regering en parlement gevraagd en ongevraagd adviseert, was 2017 een uitermate interessant en bewogen jaar. Het jaar startte met gevoelens van verwarring en onzekerheid. Het voorafgaande jaar had in juni 2016 in de eerste plaats een referendum opgeleverd waarin een krappe meerderheid van de kiezers in het Verenigd Koninkrijk voor uittreding van hun land uit de Europese Unie stemde. Nog geen vijf maanden later kozen de Amerikanen een president die velen voor onmogelijk hadden gehouden en bovendien de relatie met het oude continent zonder twijfel zou gaan beïnvloeden. De Brexit en de Amerikaanse presidentsverkiezingen zorgden ervoor dat met enige vertwijfeling vooruit werd gekeken naar de verkiezingen die in 2017 in tal van Europese landen op de agenda stonden, waarbij die in Nederland (maart), Frankrijk (mei) en Duitsland (september) voor ons het meest in het oog sprongen. Maar ook in onder meer Oostenrijk en Tjechië gingen de mensen naar de stembus voor hun nationale parlement.

Een jaar later zitten we er weer heel anders bij. De uitslagen van de verkiezingen in Nederland, Frankrijk en Duitsland zijn uitgelegd als overwinningen voor de partijen en politici die de Europese samenwerking een warm hart toedragen. In Nederland en Duitsland werden de verkiezingsuitkomsten bovendien geduid als een overwinning van de gevestigde partijen. Met daarbij de komst van een nieuwe president in Frankrijk die de EU als onmisbaar en onvermijdelijk ziet, is een nieuw optimisme en herwonnen zelfvertrouwen zichtbaar binnen de Unie.

De opluchting lijkt een scherpe blik evenwel in de weg te zitten. De traditionele partijen in Nederland en Duitsland hebben onmiskenbaar opnieuw terrein verloren nadat zij al eerder hun electorale omvang hadden zien krimpen. En in Frankrijk heeft een grote minderheid een stem uitgebracht op een presidentskandidaat die expliciet flirtte met de gedachte van een Frexit. Wanneer we bovendien de verkiezingen in Oostenrijk, Tjechië en Italië in ogenschouw nemen, zien we een duidelijke trend van verloren vertrouwen in de traditionele politieke partijen en stromingen, en kiezers die hun toevlucht nemen tot nieuwe politici die zich veelal expliciet afzetten tegen de vermeende politieke en bestuurlijke elite in hun land en daarbuiten (Brussel).

De verkiezingen in Nederland moesten uiteraard ook leiden tot een nieuw kabinet. De uitslag wees niet naar één duidelijke richting voor de vorming van een nieuw kabinet. Geredeneerd naar partijgrote was sprake van egalisering; achter één partij die evident de grootste is geworden, bevinden zich vijf partijen die maximaal zes zetels van elkaar verschillen en zes partijen die vijf zetels

of minder hebben. Vanuit rekenkundig oogpunt waren tal van combinaties mogelijk waarbij steevast minimaal vier partijen nodig bleken om tot een Kamermeerderheid van 76 zetels of meer te komen. Maar de rekenkundige opgave bleek eenvoudiger dan de politieke. Door enkele wederzijdse uitsluitingen bleef maar een beperkt aantal combinaties daadwerkelijk realistisch. Wat volgde was een langdurig en complex proces van partijen die elkaars vertrouwen moesten winnen alvorens zij in staat of bereid waren om een langjarige politieke verbintenis met elkaar aan te gaan. Dat proces vond als vanouds plaats achter gesloten deuren waarbij wij als toeschouwers lang in het ongewisse werden gehouden over wat zich daar afspeelde. Pas na de succesvolle afronding van dat proces werd enige openheid van zaken gegeven.

Daarmee werd de kabinetsformatie niet de trendbreuk waarover de Raad nog voor de Tweede-Kamerverkiezingen had gepleit. In zijn signalement 'Het regeerakkoord als startdocument' stelde de ROB de partijen voor om niet een gedetailleerd coalitieakkoord uit te onderhandelen, maar met elkaar afspraken te maken over de hoofdlijnen van beleid en vervolgens een nieuw kabinet de opdracht te geven om dat verder uit te werken in een meer gedetailleerd programma.

Het pleidooi van de Raad kreeg aanvankelijk weinig weerklank en ook de politiek legde het advies dus naast zich neer. Maar met de dag dat de formatie voor een nieuwe coalitie langer duurde, nam de interesse in het genoemde signalement toe. In het voorjaar en de zomer van 2017 werd plots regelmatig verwezen naar deze publicatie van de ROB en raadsleden mochten voor de microfoon van radio of tv het voorstel met enthousiasme toelichten. De roep om een meer open en transparant formatieproces klonk luid en duidelijk en het advies van de Raad werd daarbij als een mogelijk en interessant alternatieve aanpak gezien.

Het vertrouwen van mensen in hun politici en bestuurders is al jaren een leidend thema in de advisering van de Raad voor het Openbaar Bestuur. De uitslagen van de verkiezingen in Nederland en omliggende landen kunnen niet worden uitgelegd als een bewijs dat dat thema niet meer actueel is. In 2017 deed de Raad met onder meer het hierboven genoemde signalement 'Het regeerakkoord als startdocument' en het advies 'Democratie is meer dan politiek alleen' wederom aanbevelingen om dat vertrouwen te versterken. Naar verwachting zal vertrouwen ook in de komende jaren één van de onderliggende pijlers blijven waarop adviezen van de ROB willen leunen.

Daarbij stelt de Raad vast dat het decentrale bestuur belangrijk kan zijn om de relatie tussen mensen en de politiek te versterken. De regio en gemeenten hebben afgelopen twee decennia met enkele belangrijke decentralisaties van taken beleidsmatig al aan belang gewonnen. Maar bewoners zien de overzichtelijke schaal van hun woonplaats zelf ook steeds meer als de plek waar ze reële invloed kunnen uitoefenen op de onderwerpen die hun leven direct raken. Wij ervaren dat gemeenten zich van hun toenemende importantie bewust zijn en

zien tal van mooie lokale initiatieven om mensen op enigerlei wijze bij democratische besluitvorming te betrekken.

Voor de Raad heeft deze ontwikkeling tot gevolg dat de provincie, de regio en de gemeente steeds vaker onderwerp van advisering zijn. Zo rondde de Raad in 2017 de eerste fase van zijn onderzoek af naar de invloed van de decentralisaties in het sociale domein op het functioneren van de lokale democratie. Dit keer werden de uitkomsten van dat onderzoek niet in een boekje of adviesrapport gepresenteerd, maar kregen de tientallen gesprekken die wij met betrokkenen in twintig gemeenten voerden zijn weerslag in een e-zine dat mede tot doel heeft dat gemeenten ook van elkaar kunnen leren.

Jacques Wallage was als voorzitter in de periode tussen 2009 en 2017 leidend in het agenderen van vertrouwen als adviesthema voor de ROB. Hij heeft er daarmee in belangrijke mate aan toe bijgedragen dat de Raad in die acht jaar met publicaties kon komen die het maatschappelijke en politieke debat stimuleerden en soms zelfs bepaalden. Halverwege 2017 nam Jacques afscheid na acht jaar met grote gedrevenheid en bezieling de Raad als voorzitter te hebben geleid. We zijn hem dankbaar voor de vele uren aan tijd, energie en creativiteit die hij in de Raad heeft gestoken. Tegelijk met hem namen ook drie Raadsleden afscheid van de ROB. Prof. Marcel Boogers, prof. Monique Leyenaar en prof. Remco Nehmelman waren elk vanuit hun eigen discipline en deskundigheid zeer belangrijk voor de kwaliteit van de advisering die de Raad nastreeft.

Het vertrek van de voorzitter en drie raadsleden per 1 juli 2017 noopte tot een zoektocht naar een nieuwe voorzitter en raadsleden. Al vroeg in het jaar waarover dit verslag verhaalt, werd bekend dat de Zeeuwse Commissaris van de Koning Han Polman het stokje zou gaan overnemen van Jacques Wallage. Hij kon zich daarop in de maanden daarna gaan inwerken als voorzitter. De werving en selectie van nieuwe raadsleden was daarbij een van de voornaamste opdrachten. Daarbij moest rekening worden gehouden met een voor de ROB majeure verandering in opdracht en focus. De wetgever voegde begin 2017 de Raad voor de financiële verhoudingen (Rfv) en de Raad voor het openbaar bestuur samen tot een nieuwe Raad voor het Openbaar Bestuur die als opdracht kreeg om de financiële verhoudingen ook mee te nemen in zijn strategische advisering over politieke en bestuurlijke vraagstukken. Tot 1 juli bediende de staf beide Raden en waren zij daarmee in belangrijke mate verantwoordelijk voor het bewaken van de integraliteit in de advisering van de beide Raden. Vanaf 1 juli moest de kennis over de financiële verhoudingen ook in de ROB worden ingebed. De Tweede Kamer gaf toenmalig minister Plasterk van Binnenlandse Zaken expliciet als opdracht mee om erop toe te zien dat de kennis van de financiële verhoudingen ook in de nieuwe Raad voor het Openbaar Bestuur geborgd zou zijn.

Michiel van Haersma Buma overhandigt essaybundel 'Twee werelden verbinden' aan minister Plasterk.

Dat heeft er in de eerste plaats toe geleid dat prof. Maarten Allers werd gevraagd om langer aan te blijven als lid van de Raad. Hij was al twee termijnen van vier jaar lid geweest van de Rfv waarmee hij de laatste jaren een dubbel-lidmaatschap van de ROB combineerde. Met de aanstelling van burgemeester Miranda de Vries (toen Geldermalsen, nu inmiddels Etten-Leur) en Kees Jan de Vet is brede ervaring en affiniteit met de financiële verhoudingen tot de Raad toegetreden. Prof. Frank van Ommeren, prof. Katrien Termeer en Huri Sahin hebben daarnaast ook juridische, bestuurskundige en politieke kennis en ervaring ingebracht.

Nog voordat de nieuwe Raad voor het Openbaar Bestuur goed en wel aan de slag ging, kreeg het van de afscheidnemende Rfv belangwekkende suggesties mee over de thema's op het terrein van de financiële verhoudingen die de Raad met zijn nieuwe taakopdracht zou moeten oppakken. Vertrekkend voorzitter Michiel van Haersma Buma die bijna twaalf jaar de Rfv voorzat overhandigde tijdens een drukbezocht afscheidssymposium de nieuwe ROB-voorzitter een kloekke bundel met beschouwingen over de uitdagingen in de financiële en bestuurlijke verhoudingen voor de ROB nieuwe stijl.

Ook in de bijdragen voor die bundel klinken de bekende bestuurlijke thema's door die het openbaar bestuur en de democratie raken: het toenemende belang van het regionale en lokale bestuur in het algemeen en de decentralisaties in het bijzonder, de veranderende verhouding tussen politiek bestuur en de samenleving en de rolzuiverheid van de verschillende overheidslagen.

Daaronder ligt ook met betrekking tot de financiële verhoudingen steeds weer het thema van vertrouwen besloten.

Tweede-Kamerverkiezingen leiden hoe dan ook uiteindelijk tot een nieuw kabinet en dat is ook praktisch gezien voor een adviesorgaan van regering en parlement een relevant gegeven. Een nieuw kabinet staat voor nieuwe politieke keuzes en andere beleidsprioriteiten. Nieuwe bewindspersonen met elk hun eigen ambitie en voorkeuren kunnen departementen flink opschudden. Een Raad als de ROB moet bepalen hoe hij zich tot die nieuwe context wil verhouden. Niet om zijn advisering geheel volledig aan die nieuwe situatie aan te passen; dat zou een eigenstandig adviesorgaan niet passen. Wel om zijn eigen doelen en prioriteiten opnieuw te wegen of die nog relevant zijn. De Raad is content dat het met de bewindspersonen en medewerkers van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties goede gesprekspartners heeft om de actuele thema's met betrekking tot het functioneren van democratie en openbaar bestuur te verkennen.

Drs. Han Polman
Voorzitter Raad voor het Openbaar Bestuur

Drs. Rien Fraanje
Secretaris

I Publicaties

De Raad voor het Openbaar Bestuur gebruikt verschillende publicatievormen:

- **Adviesrapport** ~ De kernactiviteit van de ROB is het uitbrengen van advies aan de regering en de Staten-Generaal is. Een adviestraject duurt doorgaans meerdere maanden tot een jaar en resulteert in een adviesrapport.
- **Briefadvies** ~ Gaat het om een onderwerp waarbij het mogelijk is een compacte analyse te maken en deze snel om te zetten in een advies, dan kan de raad kiezen voor de vorm van een briefadvies. Het biedt de raad de mogelijkheid aan te sluiten op de actualiteit.
- **Signalement** ~ In een signalement belicht de raad een actueel onderwerp over democratie en openbaar bestuur. Daarin komt de Raad niet met een uitgesproken opvatting en expliciet advies. De Raad beoogt met een signalement de argumenten bij een bepaald thema te verhelderen en toe te lichten, zodat over dat onderwerp een goede discussie kan worden gevoerd.
- **Essaybundel** ~ In een essaybundel reflecteren diverse deskundigen op een bepaald aspect van het openbaar bestuur of de financiële verhoudingen. Soms vormt een essaybundel een voorbereiding op een later uit te brengen advies.

In 2017 heeft de Raad zes producten opgeleverd: twee adviesrapporten, een briefadvies, een signalement en twee essaybundels.

- Signalement [Het regeerakkoord als startdocument](#), 22 januari 2017;
- Adviesrapport '[Zorg voor samenhangende zorg. Over zorgwetten die door gemeenten worden uitgevoerd](#)', 22 juni 2017;
- Adviesrapport '[Democratie is méér dan politiek alleen. Burgers aan het roer in hun leefwereld](#)', 28 juni 2017;
- Essaybundel '[Hoe laat is het?](#)', Liber Amicorum ter ere van het afscheid van ROB-voorzitter Jacques Wallage, 29 juni 2017;
- Briefadvies '[Bekostigingssystematiek gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid](#)', 26 september 2017;
- Essaybundel '[Twee werelden verbinden. Uitdagingen in de financiële en bestuurlijke verhoudingen voor de nieuwe Raad voor het Openbaar Bestuur](#)', ter gelegenheid van het afscheid van de Raad voor de financiële verhoudingen en Rfv-voorzitter Michiel van Haersma Buma, 28 september 2017.

Behalve de genoemde zes publicaties heeft de Raad ervoor gekozen om de uitkomsten van één adviestraject in een (ver)nieuwe(nde) vorm te gieten. De resultaten van de eerste fase van het onderzoek ‘Gemeenten in 3D’ werden in een zogenoemd e-zine gepresenteerd.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de verschillende uitgaven. Voor meer informatie kunt u klikken op de link, die u naar de betreffende publicatie op onze website brengt.

Signalement | Het regeerakkoord als startdocument

De Raad voor het openbaar bestuur pleit in ‘[Het regeerakkoord als startdocument](#)’ voor een regeerakkoord dat meer het karakter heeft van een startdocument dan van een minutieus uitgestippelde marsroute waarvan slechts bij hoge uitzondering mag worden afgeweken. Het regeerakkoord als startdocument is daarmee een open uitnodiging gericht aan de politiek (zowel regerings- als oppositiepartijen) en aan de samenleving om vanuit hun kennis en betrokkenheid een bijdrage te leveren aan het overheidsbeleid.

Adviesrapport | Zorg voor samenhangende zorg

Op verzoek van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport deed de Raad voor het openbaar bestuur onderzoek naar de afstemming tussen de zorgwetten. Aanleiding voor dit verzoek was de aangenomen motie Bergkamp/Van Dijk (Tweede Kamer, 34192, nr. 7). In het ‘[Zorg voor samenhangende zorg](#)’ stelt de Raad dat de afstemming tussen de zorgwetten (de WMO 2015, de Jeugdwet en de Wet publieke gezondheid) beter kan, maar dat er niet te veel overhoop moet worden gehaald in het systeem van de zorgwetten of in de organisatie van het openbaar bestuur. Het rapport werd gepresenteerd op een mini-symposium waar de beide indieners van de motie die de aanleiding was voor dit advies, Vera Bergkamp en Otwin van Dijk reflecteerden op de conclusies van dit advies.

Adviesrapport | Democratie is méér dan politiek alleen

Mensen hebben te weinig invloed op het reilen en zeilen van hun woningcorporaties, zorginstellingen en onderwijsorganisaties. Huurders, patiënten, leerlingen en hun ouders zijn dan wel niet de formele maar wel de morele eigenaar van deze organisaties. Dat moet zichtbaar worden gemaakt door mensen meer zeggenschap te geven over de instellingen die hun leven op de belangrijke gebieden van wonen, zorg en scholing bepalen. Dat stelt de Raad voor het Openbaar Bestuur in zijn agenderende advies ‘[Democratie is méér dan politiek alleen](#). Burgers aan het roer in hun leefwereld’.

Naar aanleiding van dit advies organiseerde de Raad op 30 november 2017 een symposium in de Haagse Hogeschool in Den Haag (zie ook Hoofdstuk II) en publiceerde Raadsleden Nieuws op 22 december 2017 een interview met Pieter de Jong.

Essaybundel | Hoe laat is het?

Tijdens zijn afscheid op 29 juni 2017 kreeg Jacques Wallage een *liber amicorum* overhandigd, met als titel [Hoe laat is het?](#) Dit is een essaybundel met bijdragen van (oud-)leden van de Raad voor het Openbaar Bestuur waarin zij schetsen hoe laat het volgens hen is op een terrein van een ROB-advies/onderwerp waarmee zij affiniteit hebben of betrokken zijn geweest.

Briefadvies | Bekostigingssystematiek gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid

De staatssecretaris van OCW heeft aan de ROB gevraagd om te adviseren over een budgetverdeling over gemeenten, waarbij geen drempels in de bekostiging worden toegepast en geen onderscheid in grootteklasse wordt gemaakt. De ROB constateert in dit [advies](#) dat dit bekostigingsvoorstel van de staatssecretaris van OCW een consequente doorvertaling is van de politieke keuze dat het voor een kind met achterstand niet moet uitmaken in welke gemeente het onderwijs geniet. Het verdeelvoorstel doet meer recht aan de kosten die gemeenten moeten maken om hun onderwijsachterstandenbeleid vorm te geven. De financiële consequenties voor een aantal gemeenten maken echter een zorgvuldig overgangstraject noodzakelijk.

Essaybundel | Twee werelden verbinden. Uitdagingen in de financiële en bestuurlijke verhoudingen voor de nieuwe Raad voor het Openbaar Bestuur

Aftredend voorzitter Michiel van Haersma Buma van de afscheidnemende Raad voor de financiële verhoudingen overhandigde op zijn afscheidsymposium de essaybundel [Twee werelden verbinden](#) aan de nieuwe ROB-voorzitter Han Polman. Verschillende auteurs kijken daarin vooruit naar de toekomstige uitdagingen op het terrein van de financiële verhoudingen: de werelden van de bestuurlijke en de financiële verhoudingen verbinden.

E-zine | Gemeenten in 3D

De eerste waarnemingen uit het onderzoekstraject 'Gemeenten in 3D' zijn gepresenteerd in het [E-zine 'Gemeenten in 3D'](#). Op suggestie van de Eerste Kamer en op verzoek van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zijn ROB en de Raad voor de financiële verhoudingen (Rfv) in 2016 een meerjarig onderzoek gestart naar de gevolgen van de decentralisaties voor het openbaar bestuur en het functioneren van de lokale democratie. De Raad vond het nog te vroeg om de uitkomsten van de eerste fase van dat onderzoek te presenteren in conclusies en aanbevelingen en koos er daarom voor om enkele observaties vast te leggen in een E-Zine. De Raad beoogde daarmee ook dat gemeenten de kans krijgen van elkaars ervaringen te leren. Het E-zine ging op 26 mei 'live' en werd nadien nog verder aangepast en aangevuld met nieuwe en aanvullende informatie. Als onderdeel van dit meerjarige onderzoek bracht de Rfv op 13 juni het ongevraagde advies '[Geld \(om te\) zorgen](#)' uit over de toekomstige bekostiging van het sociaal domein.

II Activiteiten

De Raad voor het Openbaar Bestuur ziet voor zichzelf een bredere rol weggelegd dan het uitbrengen van adviezen en rapporten alleen. Hij wil ook het debat over het functioneren van de democratie en het openbaar bestuur aanjagen. Daartoe organiseert de Raad symposia en andere evenementen die dat debat op weg kunnen helpen.

Publicatie ROB-lezing 2016: ‘Wie is het meest gekwetst?’, 29 maart 2017

Femke Halsema sprak in november 2016 de jaarlijkse Rob-lezing uit. In het voorjaar van 2017 bracht de Raad de lezing op schrift uit. De lezing is beschikbaar onder de titel ‘[Wie is het meest gekwetst?](#) Identiteitspolitiek of het einde van de pluriforme samenleving’.

Afscheidssymposium Jacques Wallage als ROB-voorzitter, 29 juni 2017

De Raad nam op 29 juni 2017 afscheid van zijn voorzitter Jacques Wallage met een [symposium](#) dat inhoudelijk reflecteert op de relatie tussen het politieke bestuur en burgers en dan vooral op ‘vertrouwen’: van burgers in hun bestuur maar zeker ook van het politieke bestuur in hun burgers. Tijdens het symposium spraken minister Plasterk van BZK, Tweede-Kamerlid Vera Bergkamp, Rein Zunderdorp, (adviseur en oud-collega van Jacques Wallage), Volkskrant-columnist Sheila Sitalsing, Milo Schoenmaker (vice-voorzitter van de Raad en burgemeester Gouda) en Rien Fraanje (secretaris-directeur ROB). Jacques Wallage kreeg bij deze gelegenheid de essaybundel ‘[Hoe laat is het?](#)’ overhandigd. (Zie hoofdstuk I).

Jacques Wallage tijdens zijn afscheidssymposium

Beschouwing Raad voor het Openbaar bestuur 2009 – 2017, 30 juni 2017

Het onderbrengen van de adviesfunctie van de Raad voor de financiële verhoudingen bij de Raad voor het Openbaar bestuur en het aantreden van een nieuwe voorzitter en Raad per 1 juli 2017 is reden geweest voor het schrijven van een [beschouwing over acht jaar Raad voor het openbaar bestuur](#).

Afscheidssymposium ‘Toekomst financiële verhoudingen; opdracht en uitdaging’, 28 september 2017

De Raad voor de financiële verhoudingen en Michiel van Haersma Buma, die 12 jaar voorzitter was van de Rfv, namen op 28 september 2017 afscheid met een symposium met als thema ‘[Toekomst financiële verhoudingen; opdracht en uitdaging](#)’. De President van de Algemene Rekenkamer Arno Visser verzorgde de [inleiding](#) van het [afscheidssymposium Toekomst financiële verhoudingen; opdracht en uitdaging](#). Gerard Marlet (Atlas voor Gemeenten) deed een aftrap naar de discussie met de wethouders Martijn Leisink (Arnhem), Jan de Laat (Gouda) en Peter Verheij (Alblasserdam) werd gevoerd.

Van Haersma Buma overhandigde de essaybundel ‘[Twee werelden verbinden](#)’ aan de nieuwe ROB-voorzitter Han Polman (zie ook hoofdstuk I).

Afscheidnemende raadsleden Raad voor de financiële verhouding, vlnr: Theo Toonen, Maarten Allers, Michiel van Haersma Buma, Rik Buddenberg, Heleen van Rijnbach-de Groot.

Symposium Democratie is méér dan politiek alleen, 30 november 2017

Over het advies ‘Democratie is méér dan politiek alleen’ organiseerde de Raad op 30 november 2017 een [symposium](#) in de Haagse Hogeschool in Den Haag. Sprekers waren Pieter de Jong (adviseur ROB), Paul Doop (bestuursvoorzitter stichting Haaglanden Medisch Centrum), Elke Heidrich (directeur Wonen bij woningcorporatie Eigen Haard), Diana Kole (themacoördinator en kennismanager Waardigheid & Trots bij Vilans) en Frans de Vijlder (lector Goed Bestuur en Innovatiedynamiek in Maatschappelijke Organisaties aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen).

III Presentaties, lezingen en publicaties van raadsleden

De leden van de Raad worden veelvuldig gevraagd voor het houden van presentaties en lezingen of het schrijven van bijdragen voor tijdschriften of bundels. Hieronder volgt een overzicht van de bijdragen die de leden van de Raad voor het Openbaar Bestuur in 2017 op deze wijze hebben geleverd aan het debat over democratie en openbaar bestuur.

Lezing Jacques Wallage over de vertrouwensrelatie tussen burger en overheid op het symposium 'Vertrouwen in de overheid en het recht. Van theorie naar praktijk', 18 januari 2017 in Leiden.

Lezing Jacques Wallage voor de gemeenteraad Den Helder met als thema 'Vitalisering lokale democratie', 23 januari 2017.

Deelname Jacques Wallage aan ronde tafelgesprek bij de Raad van State over bestuurlijke verhoudingen, 31 januari 2017.

Lezing Jacques Wallage bij de PA Academie over de veranderende rol van de raad gebaseerd op de adviezen 'Wisselwerking' en '15,9 uur', 2 februari 2017.

Inleiding Jacques Wallage voor de Gemeenteraad Noordveld over de veranderende rol van de raad gebaseerd op de adviezen 'Wisselwerking' en '15,9 uur', 27 februari 2017.

Lezing Jacques Wallage bij het afscheid van Kees Breed als ROB-secretaris over het advies 'De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor systemen', 9 maart 2017.

Lezing Jacques Wallage voor de studentenvereniging Letteren aan de RUG over het advies 'De bestuurlijke verantwoordelijkheid van systemen', 13 maart 2017.

Lezing Jacques Wallage op de Algemene Ledenvergadering van de Vereniging Friese Gemeenten over 'De kloof als kwestie', 3 april 2017.

Essay Jacques Wallage, [Politiek toe aan emancipatie](#), 7 juli 2017, Binnenlands Bestuur.

Lezing Prof. Sarah de Lange bij de presentatie van [The State of Global Democracy](#), *Democratie moet zich actief verweren tegen bedreigingen*, 16 november 2017.

Lezing Milo Schoenmaker op de Wethoudersconferentie over samenwerken in het openbaar bestuur, 22 november 2017.

Deelname Han Polman aan de dialoogtafel *Toekomstbestendig bestuur*, Ministerie van BZK, Den Haag, 4 december 2017.

Inleiding Jacques Wallage bij de uitreiking van de Van Kemenadeprijs met als thema '*Democratische controle op regionale samenwerking*', Haarlem, 6 december 2017.

Dankwoord Han Polman bij de uitreiking van de Prof. dr. J.A. van Kemenadeprijs. Haarlem, 6 december 2017.

Uitreiking Van Kemenadeprijs aan ROB-voorzitter Polman (links) door Van Kemenade en Remkes (rechts)

IV Communicatie

Leden van de Raad komen vaak aan het woord in tal van media. Zij worden met enige regelmaat gevraagd om in interviews actuele onderwerpen toe te lichten. Voor vrijwel elke publicatie van de Raad geldt sowieso dat media daar op internet, radio, televisie of in krant of tijdschrift graag aandacht aan besteden. Enkele in het oog springende media-optredens zijn:

- Binnenlands Bestuur, *Eerst alles op zeker, dan pas innoveren*, 26 mei 2017. Over 'Gemeenten in 3D'.
- Eén Vandaag, *'Minderheidskabinet nog enige serieuze oplossing'*, 27 mei 2017. Interview met prof. Sarah de Lange, over het signalement Politieke Versnippering.
- Trouw, *'Zo'n ouderwets regeerakkoord kan echt niet meer'*, 19 juni 2017. Interview met Jacques Wallage n.a.v. zijn afscheid als ROB-voorzitter.
- BNR, *'Ingrijpen bij lokaal bestuur moet zwaard van Damocles zijn'*, 5 december 2017. Interview met Han Polman, over hoe je het openbaar bestuur krachtiger en betrouwbaarder kunt maken.

Alle artikelen die in de media zijn verschenen over een publicatie, zijn terug te vinden op de website van de Raad voor het Openbaar Bestuur bij de desbetreffende publicatie.

Nieuwe huisstijl

Mede omdat de adviesfunctie van de Raad voor de financiële verhoudingen (Rfv) sinds 1 juli 2017 is ondergebracht bij de Raad voor het Openbaar Bestuur, is deze verandering gemarkeerd met een nieuwe huisstijl. De nieuwe huisstijl is in de tweede helft van 2017 ontwikkeld en per 1 januari 2018 in gebruik genomen. Een nieuwe website (raadopenbaarbestuur.nl) was een logisch gevolg. Deze is per 8 januari 2018 live gegaan. Op deze nieuwe website zijn alle publicaties van de ROB en de voormalige Rfv goed vindbaar. Sinds 1 juli 2017 schrijven we de naam van de Raad met drie hoofdletters: Raad voor het Openbaar Bestuur.

Social media

Twitter wordt vanaf 2014 ingezet om publicaties en activiteiten onder de aandacht te brengen, en om ontwikkelingen op het gebied van financiële verhoudingen en openbaar bestuur te volgen. Met het ontstaan van de nieuwe raad per 1 juli 2017, is het twitteraccount @Rob_Rfv aangepast in @Raad_ROB. Het account heeft nu 932 volgers.

Meest populaire adviezen

Adviezen waarnaar het meest werd gevraagd in 2017:

- [Advies 15, 9 uur](#)
- [Wisselwerking](#)
- [Democratie is méér dan politiek alleen](#)
- [Politieke versnippering](#)
- [Eerst de politiek, dan de techniek](#)
- [E-zine Gemeenten in 3D](#)

Nieuwsbrieven

Vijf keer per jaar wordt de [nieuwsbrief van de Raad voor het Openbaar Bestuur](#) uitgebracht. Hierin worden de meest recente adviezen onder de aandacht gebracht en worden aankomende evenementen aangekondigd. De nieuwsbrief wordt verzonden naar zo'n 1200 abonnees.

Elke twee maanden wordt de [nieuwsbrief van de gezamenlijke adviesraden](#) verzonden. Deze digitale coproductie van 10 adviesraden biedt een handzaam overzicht met actuele informatie over komende en recent verschenen adviezen, kabinetsreacties, publicaties en activiteiten. De nieuwsbrief verschijnt circa zes keer per jaar.

V Samenstelling Raad voor het Openbaar Bestuur

De Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) is een onafhankelijk adviesorgaan van de regering en het parlement. De ROB adviseert over de inrichting en het functioneren van het openbaar bestuur. Extra aandacht gaat uit naar de beginselen van democratie en rechtsstaat. Daarnaast adviseert de raad over de beleidsmatige aspecten van financiële verhoudingen in relatie tot bestuurlijke verhoudingen. Vooral die tussen Rijk, gemeenten en provincies. Deze adviesfunctie is per 1 juli 2017 overgenomen van de Raad voor de financiële verhoudingen (Rfv).

Voorzitters

De heer prof. drs. J. Wallage, gast hoogleraar faculteit Sociale Wetenschappen Rijksuniversiteit Groningen (tot 1 juli 2017)

De heer drs. Han Polman, commissaris van de Koningin provincie Zeeland (vanaf 1 juli 2017)

Vicevoorzitter

De heer dr. M. Schoenmaker, burgemeester gemeente Gouda

Leden

De heer prof. dr. M. J.G.J.A. Boogers, bijzonder hoogleraar Innovatie en Regionaal Bestuur aan de Universiteit Twente en senior-adviseur bij BMC (tot 1 juli 2017)

Mevrouw prof. dr. M.H. Leyenaar, hoogleraar Vergelijkende Politicologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen (tot 1 juli 2017)

De heer prof. mr. dr. R. Nehmelman, hoogleraar Publiek Organisatierecht aan de Universiteit Utrecht (tot 1 juli 2017)

Mevrouw A. van Vliet-Kuiper, waarnemend burgemeester gemeente Enkhuizen (tot 1 juli 2017)

De heer prof. dr. M.A. Allers, hoogleraar economie van decentrale overheden aan de Rijksuniversiteit Groningen en directeur van onderzoeksinstituut COE-LO (Centrum voor onderzoek van de economie van de decentrale overheden)

Mevrouw prof. dr. S.L. de Lange, universitair hoofddocent bij de afdeling Politicologie van de Universiteit van Amsterdam en houder van de Dr. J.M. Den Uyl leerstoel aan de Universiteit van Amsterdam

De heer prof. mr. dr. F.J. van Ommeren, hoogleraar Staats- en bestuursrecht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en director van het Centre for Public Contract Law and Governance van de VU (vanaf 1 juli 2017)

Mevrouw H. Sahin, projectleider bij ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat (vanaf 1 juli 2017)

Mevrouw prof. dr. ir. C.J.A.M. Termeer, hoogleraar Bestuurskunde Wageningen Universiteit (vanaf 1 juli 2017)

De heer drs. C.J.G.M. de Vet, dijkgraaf waterschap Brabantse Delta Breda (vanaf 1 juli 2017)

Mevrouw dr. M. de Vries, burgemeester Etten-Leur (vanaf 1 juli 2017)

Tijdelijk lid

Mevrouw A. van Vliet-Kuiper, waarnemend burgemeester gemeente Enkhuizen (vanaf 1 juli 2017)

De Raad per 1 juli 2017.

VI Het secretariaat

Een compacte staf ondersteunt de Raad voor het Openbaar Bestuur. De secretaris-directeur en zijn medewerkers leggen over hun werk verantwoording af aan de raad. Het jaarlijkse werkprogramma geeft richting aan de werkzaamheden.

Samenstelling van het secretariaat in 2017 was als volgt:

Secretaris-directeur

Dr. Kees Breed (tot 1 januari 2017; vacature tot 1 maart 2017)

Drs. Rien Fraanje (vanaf 1 maart 2017)

Plaatsvervangend secretaris

Mr. Gerber van Nijendaal

Adviseurs

Yolanda Adel (adviseur)

Drs. Pieter de Jong (senior-adviseur)

Dr. Bart Leurs (senior-adviseur)

Drs. Michael Mekel (senior-adviseur)

Mr. Frank van der Meyden (adviseur)

Kirsten Veldhuijzen MSc (coördinerend adviseur)

Ajeh Zarrinkhameh MSc (senior-adviseur, vanaf augustus 2017 gedetacheerd bij de Raad voor Samenleving en Zorg)

Jasper Zuure MSc (senior-adviseur, vanaf maart 2017 gedetacheerd vanuit de Raad voor Samenleving en Zorg)

Persvoorlichter/Communicatieadviseur

Wenny Geenevasen

Managementassistentes

Zahora Chandoe

Mehtap Kahraman

Mary Polderman-Zuijdwijk

VII Financieel overzicht

In financieel opzicht werken de Raad voor het Openbaar Bestuur en de Raad voor de financiële verhoudingen (ROB en Rfv) met één budget. De Rfv is per 1 juli 2017 opgehouden te bestaan. De taken zijn overgenomen door de ROB.

	Begroting	Uitgaven
Ambtelijk personeel	982.000	908.449
Personele exploitatie	29.000	39.322
Vergoedingen raadsleden	161.000	135.229
Externe inhuur	1.000	-
Postactieven	3.000	1.573
Materiële en overige uitgaven	74.000	98.556
Totaal	1.250.000	1.183.128

De totale uitgaven zijn binnen het beschikbare werkbudget/begroting gebleven, voornamelijk omdat vacatures niet onmiddellijk konden worden ingevuld.

BIJLAGE I

WERKPROGRAMMA 2017

Vooraf

Bij de vaststelling van het werkprogramma voor 2017 moet rekening worden gehouden met een aantal bijzondere factoren die van invloed kunnen zijn op de prioritering en/ of uitwerking van de hieronder nog te benoemen adviesthema's. Als de Tweede en Eerste Kamer instemmen met het wetsvoorstel Rob dat de minister van BZK vorig jaar heeft ingediend, wordt het takenpakket van de Rob uitgebreid met de taken die thans door de Rfv worden uitgeoefend (met uitzondering van de artikel 12 advisering voor individuele gemeenten). Wanneer de wet in de tweede helft van dit jaar wordt aangenomen ligt het in de rede dat de wet per 1 juli 2017 in werking zal treden.

Eén adviesthema (de kwaliteit van de decentrale financiële controle) ligt met name op het terrein van de huidige Rfv.

Adviesvragen over financiële verhoudingen komen vaak pas in de loop van het jaar in beeld en kennen een korte doorlooptijd. Daarvoor moet wel ruimte in het werkprogramma worden gereserveerd.

Er vinden volgend jaar verkiezingen voor de Tweede Kamer plaats en er zal een nieuw kabinet worden geformeerd. Dat kan leiden tot nieuwe prioriteiten en vraagstellingen met betrekking tot het openbaar bestuur en de financiële verhoudingen.

Per 1 juli 2017 verstrijkt de zittingstermijn van de huidige voorzitter en van zes vaste leden van de Raad. Ook dat kan aanleiding geven tot een bijstelling van prioriteiten en vraagstellingen.

Doorlopende adviestrajecten

Enkele adviestrajecten zijn of worden nog in 2016 gestart maar hebben doorloop in het nieuwe jaar. Dat betreft:

Het lopende meerjarige advies 'Decentralisaties in 3 D' waarbij de effecten van de decentralisaties in het sociale domein voor de kwaliteit van de lokale democratie en het lokaal bestuur worden bezien

Het advies over directe democratie in het maatschappelijk domein (over democratie in universiteiten, scholen, woningcorporaties, ziekenhuizen e.d.)

Het advies over de herziening van de financiële verhoudingen dat de Rfv dit jaar is gestart (al zal voor het eind van dit jaar het eerste deel van het advies worden gepresenteerd met het accent op gemeenten)

De Rfv bereidt ook een vervolgadvisie over de financiering van de waterhuishouding voor.

De Rfv verwacht aanvullende adviesvragen van SZW en VWS met betrekking tot financiële aspecten van de decentralisaties in het sociale domein.

De Rob en Rfv zullen samen later dit jaar een advies over publieke en financiële geldstromen opstarten.

Nieuwe adviesthema's

Er zijn vier nieuwe adviesthema's benoemd waarmee de Raad in 2017 aan de slag gaat:

1. WEERBARE DEMOCRATIE

Democratische instituties en processen zijn in de afgelopen jaren in toenemende mate onder druk komen te staan. De Raad voor het openbaar bestuur heeft in diverse adviezen eerder gewezen op de noodzaak om de politieke cultuur aan te passen aan de eisen die deze tijd stelt. In de praktijk laten boze burgers steeds vaker van zich horen. Het gezag van de overheid in relatie tot burgers dreigt daarbij te worden ondermijnd. Tegelijk raakt de sociale cohesie in de samenleving aangetast. Dit uit zich soms in incidenten, zoals bij discussies over de opvang van asielzoekers en in enkele gevallen zelfs intimiderende acties van kleine groepen burgers. Maar de kloof die daardoor zichtbaar wordt heeft een meer permanent karakter. Welke democratische waarden en normen zijn daarbij in het geding? In welke mate worden deze bedreigd? Welke mogelijkheden zijn er om de kloof kleiner te maken? Welke handelingsperspectieven en (juridische) instrumenten komen daarbij in beeld voor de verschillende bestuurslagen? Zijn aanvullende instrumenten nodig, en zo ja welke? Onder welke condities kunnen deze effectief worden ingezet?

De Raad betreft in zijn advies een analyse van de kloof tussen hoger en lager opgeleide burgers en de gevolgen daarvan voor de politieke gemeenschap, een analyse van de rol van de media en beschikbaar onderzoeksmateriaal over deze onderwerpen.

2. ADAPTIVITEIT EN SLAGKRACHT VAN DE OVERHEID

Ontwikkelingen in de omgeving van de overheid hebben een hoog tempo en doen zich soms onverwacht voor. Bekende voorbeelden zijn de banken- en migratiecrisis, of een calamiteit bij de water- of voedselvoorziening. Hoewel deze ontwikkelingen verschillen van aard en impact, hebben ze in ieder geval één ding gemeen: ze vragen (nog meer dan voorheen) om een slagkrachtige overheid die snel weet te schakelen, zich aan weet te passen aan een nieuwe realiteit en daarbij vertrouwen weet te organiseren. Wat is ervoor nodig om de slagkracht en het adaptieve vermogen van de overheid te vergroten? In veel gevallen draait het hierbij ook om mondiale ontwikkelingen die lokaal hun weerslag vinden. Doordat de lijnen in lokale en regionale netwerken kort zijn, kan lokaal en regionaal daadkrachtig gereageerd worden op dergelijke ontwikkelingen. Verantwoordelijkheid volgt opgave. Afhankelijk van het vraagstuk gaat het dan om de rol van de overheid als beleidsontwikkelaar, uitvoerder of toezichthouder of om een combinatie daarvan. En gaat het ook om verschillende overheidslagen en –organisaties die bij het vraagstuk betrokken zijn. Dat vraagt om snel schakelen tussen de overheidslagen. De inrichting van het openbaar bestuur is thans uniform vormgegeven, zowel juridisch als cul-

tureel. De vraag is deze situatie wel goed aansluit bij de maatschappelijke en economische realiteit van snel veranderende en vaak diverse opgaven.

De Raad wordt gevraagd op basis van een analyse van praktijkvoorbeelden (denk aan de proefregio's die in juni 2016 zijn benoemd) aanbevelingen te doen voor een vergroting van de slagkracht en het aanpassingsvermogen van de overheid. Wat betekenen nieuwe vormen van samenwerking en de daarbij gekozen oplossingsrichtingen voor de slagkracht en het aanpassingsvermogen van de overheid en ten aanzien van democratische verantwoording? Wat werkt wel en wat werkt niet? De Raad betreft in dit advies ook het rapport 'Maak verschil' van de studiegroep Openbaar bestuur en het rapport 'Op weg naar meervoudige democratie' van de Commissie Toekomstgericht lokaal bestuur.

3. KWALITEIT VAN DECENTRALE FINANCIËLE CONTROLE EN RISICOBEHEER

De Rob heeft in het advies '15,9 uur – de verbindende rol van het raadslid in een vitale democratie' aandacht gevraagd voor de versterking van de lokale democratie. Welke rol kunnen besprekingen in het kader van het begrotingsproces daarbij spelen? Het huidige begrotingsdebat is vaak niet veel meer een ondersje voor financiële specialisten. Vanuit de doelstelling om de kaderstellende en controlerende rollen van de gemeenteraad te versterken is het besluit begroting en verantwoording inmiddels aangepast, onder andere door de introductie van kengetallen. Maar voor het voeren van een politiek debat waarbij raadsleden als volksvertegenwoordiger hun visie over grote centrale thema's geven en op basis daarvan gezamenlijk een begroting vaststellen is meer nodig. Dan gaat het ook over het verbinden van beleidsinhoudelijke discussies met financiële debatten, het beter verspreiden van de daarvoor benodigde kennis en ook de relatie met het toezicht.

De commissie Depla heeft in 2014 advies uitgebracht om de begroting voor meer mensen toegankelijk en begrijpelijk te laten zijn. Iedereen moet de begroting en prestaties van zijn gemeente kunnen vergelijken met die van andere gemeenten. De Raad wordt gevraagd na te gaan welke wegen kunnen worden bewandeld opdat raadsdebatten vanuit het financiële perspectief optimaal kunnen bijdragen aan de lokale democratie.

4. BESTUUR EN WONEN: DE WERKING VAN DE WONINGWET OP DECENTRAAL NIVEAU

Op 1 juli 2015 is de nieuwe Woningwet in werking getreden. Een belangrijk onderdeel van de stelselwijziging is de lokale verankering: gemeenten hebben een regierol gekregen. Hun woonvisie is het startpunt voor prestatieafspraken: daarin leggen huurdersorganisaties, corporaties en de gemeente vast welke bijdrage de corporatie levert aan de volkshuisvesting. In het ideale geval is de woonvisie breed: de gemeente overziet alle vraagstukken op de woningmarkt, en heeft oog voor flankerende beleidsvelden (zoals zorg). De eerste volledige cyclus prestatieafspraken vindt in 2016 plaats. De belangrijke vraag is: werkt het stelsel op decentraal niveau zoals het bedoeld is, mede gezien van-

uit de context van ontwikkelingen in de vastgoedmarkt? Ten behoeve van de evaluatie van de Woningwet in 2017 wordt de Raad gevraagd, vanuit zijn expertise over de rolverdeling (en – verschuiving) binnen het openbaar bestuur, bij een aantal gemeenten te onderzoeken hoe op decentraal niveau het volkshuisvestelijk stelsel wordt opgepakt. Welke politieke en bestuurlijke ervaringen worden in de praktijk opgedaan? Zijn partijen voldoende in staat om aan de rolverschuiving ten gevolge van de stelselwijziging te voldoen? Hoe vult met name de gemeente haar rol in: pakt de gemeente de regie en waar blijkt dat uit? Welke lessen kunnen uit deze ervaringen worden getrokken? Bij dit adviestraject zal de Raad ook samenwerken met de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur.

BIJLAGE II

ACTIVITEITEN EN PUBLICATIES STAF

RIEN FRAANJE

Publicaties

- *De kloof is echt niet zomaar ontstaan*, Het Parool, 21 juni 2017.
- Rien Fraanje en Rutger Stafleu, *Tussen gulzigheid en fatalisme. Waarom kindermishandeling politiek zo moeilijk is aan te pakken*: in Krijn van Beek e.a., *1 op de 4. Kindermishandeling, een publiek probleem*, Amsterdam: Van Genneep, 2017, pag. 178-189.

Lezingen

- *Overheidsparticipatie*. Lezing voor de CDA-Bestuurdersvereniging, Provinciehuis Zuid-Holland, 31 maart 2017.
- *De provincie en sturen in een netwerk*. Lezing voor Provinciale Staten van Zeeland, Provinciehuis Zeeland, Middelburg, 23 juni 2017.
- *De gemeenteraad en sturen in een netwerk*. Lezing voor de gemeenteraad en bewonersorganisaties van Middelburg, 24 september 2017.
- *De woningcoöperatie als vehikel naar sociale verbinding*. Lezing voor werkgroep woningcoöperatie, Amsterdam, 16 oktober 2017.
- Deelname aan Conference on European Issues, Konrad Adenauer Stiftung, Cadenabbia (Italië), 2-4 november 2017.
- *Arguments for the presence of religion in the public domain*. Lezing op symposium *Unity in adversity* van Pro Patria, Talinn (Estland), 24 november 2017.
- *De wethouder en sturen in een netwerk*. Lezing voor de Wethoudersvereniging afdeling Zeeland, Middelburg, 1 december 2017.

PIETER DE JONG

Publicaties

- Interview met 'VO-magazine' ('VO-magazine', 'Van wie is de school?', september 2017)
- Interview met 'Raadsledennieuws' over het ROB-advies *Democratie is méér dan politiek alleen* ('Raadsledennieuws', nr. 6, december 2017)

Presentaties

- Presentatie van het ROB-advies *Democratie is méér dan politiek alleen* in een workshop op de 'Dag van de lokale democratie', Nieuwegein, 17 november 2017.
- Toelichting op het ROB-advies *Democratie is méér dan politiek alleen*, op het gelijknamige ROB-symposium op 30 november 2017
- Toelichting op het ROB-advies *Democratie is méér dan politiek alleen* op een interne inspiratiesessie van de VNG, Den Haag, 5 december 2017

BART LEURS**Publicaties**

- Interview: *Politiseer lokaal, depolitiseer landelijk: Gemeentelijke zorg is keuzes maken*, Sociaal Bestek (4) 2017, 1 augustus 2017.

Presentaties

- PM Seminars, *Eerst de politiek, dan de techniek*, 11 januari 2017
- Seminar Boekmanstichting, *Cultuurbeleid en regionalisering: tussen betalen, betalen en genieten*, 12 oktober 2017
- Relatiedag PAUW, *Opgaven voor gemeenten in regeerakkoord Rutte-III*, 16 november 2017
- GGZ Nederland, scholing financiering gemeentelijke zorgtaken in het gemeentefonds, 23 november 2017

MICHAEL MEKEL**Presentaties**

- Presentatie ROB-adviezen bij D66 Leidschendam-Voorburg, Wassenaar, Voorschoten, 8 februari 2017
- Presentatie ROB-adviezen kring van griffiers, Hoogeveen, 24 maart 2017
- Presentatie ROB-advies *Wisselwerking*, Provincie Noord-Holland, 20 april 2017
- Presentatie ROB-advies *Van wie is deze hond?*, Rijkswaterstaat, 27 juni 2017
- Spreker op congres over Metropoolregio Amsterdam, Lelystad, 12 juli 2017
- Spreker op jaarcongres van Vereniging voor Griffiers, Hoorn, 6 oktober 2017
- Technische briefing Tweede Kamer over ROB-advies *Zorg voor samenhangende zorg*, 25 oktober 2017
- Deelnemer aan rondtafelgesprek Nationale ombudsman over toegang tot de zorg in het sociaal domein, 26 oktober 2017
- Presentatie ROB-advies *Zorg voor samenhangende zorg*, AVI-netwerkbijeenkomst Midden-Drenthe, 22 november 2017

Nevenfuncties:

- Voorzitter van de Rekenkamer Oost-Nederland
- Plaatsvervangend bestuurder bij de Randstedelijke Rekenkamer
- Moduleleider Democratie & Rechtsstaat bij het Ambtelijke Professionaliteit Programma van de Algemene Bestuursdienst

GERBER VAN NIJENDAAL**Presentaties**

- Presentatie *Eerst de politiek dan de techniek*, 11 januari 2017
- Presentatie *Eerst de politiek dan de techniek*, voor directeuren 100.000-plus, 10 februari 2017

- Presentatie *Eerst de politiek dan de techniek*, Regio Haaglanden, 13 maart 2017
- Presentatie *Eerst de politiek dan de techniek*, Platform middelgrote gemeenten, 12 april 2017
- Presentatie *Financieel toezicht met een visie*, Vakberaad Financieel Toezicht-houders, 6 juli 2017

KIRSTEN VELDHUIJZEN

Publicaties/VNG Columns

- [Institutionele schimmel](#) - Nummer 2, februari 2017
- [\(Niet\) doen. Dus.](#) - Nummer 4, maart 2017
- [Hippe sib](#) - Nummer 6, april 2017
- [Reflectie is kracht](#) - Nummer 8, mei 2017
- [Depolitiseren viert hoogtij](#) - Nummer 10, juni 2017
- [Amechtig meedoen](#) - Nummer 12, augustus 2017
- [Wind mee](#) - Nummer 14, september 2017
- [Schitterend ongeluk](#) - Nummer 16, oktober 2017
- [Samen komen we er wel uit](#) - Nummer 18, november 2017
- [Zaakwaarnemer voor het publiek](#) - Nummer 20, december 2017

Presentaties

- Lezing over de decentralisaties in het Sociaal Domein, Congres PM Seminars *Nieuw Regeerakkoord en gemeenten: what's next?*, 12 januari 2017.
- Bijdrage aan provinciale leerkring lokale strategen Limburg: *'Hoe werkt Den Haag?'*, voorjaar 2017.
- Lezing over de belangenbehartiging in Nederland door koepelorganisaties van decentrale overheden, 18e congres Vereniging van Vlaamse Provincies *'Lokale en provinciale politiek'*, 21 maart 2017.
- Workshop *'De Waardenkamer'*, VNG Ambtelijke Topconferentie, 21 april 2017.
- Workshop *'De waarde van participatie in de Omgevingswet'*, VNG: Raad op zaterdag, 5 juli 2017.
- Workshop *'Filosofisch cafe Omgevingswet'*, VNG: Raad op zaterdag, 22 september 2017.
- [Iets doen, hoe doe je dat](#) bij afscheid burgemeester Etten-Leur Heleen van Rijnbach – de Groot, 24 november 2017.

Nevenfuncties

- Columnist VNG-Magazine
- Lid van de Delftse Rekenkamer
- Plaatsvervangend lid van de Commissie Adviescommissie Geschilbeslechting Woningwet (Commissie-Dekker)

JASPER ZUURE***Presentaties***

- Lezing D66 Voorschoten, Leidschendam/Voorburg en Wassenaar over verontwaardigde burgers, 8 februari 2017;
- Presentatie over verontwaardigde burgers voor medewerkers van de VNG, 4 september 2017;
- Presentatie/moderator bij auteursbijeenkomst ter voorbereiding op samenstelling essaybundel *#Woest*, 6 oktober 2017.
- Presentatie over verontwaardigde burgers, 17 november 2017.

